

Bereczki Sándor

A Juhász Gyula Tanárképző Főiskola múltjának rövid áttekintése 2. (1928–1947)

„A Főiskola udvarán
 Van öt platán.
 Van öt platán
 A Főiskola udvarán.
 Most éppen hatvanévesek,
 Magasak, szépek,
 S mint ifjan, még mindig délcegek
 Pedig már hatvanévesek.

Néhány évig itt jársz alattuk,
 S talán nem látod
 A tél havát az ágakon,
 S a tavaszi rügyekből
 Hogyan lesz újra nyári lomb.
 Amikor itt már semmi nem marasztal
 Emlékiül egy őszre megsárgult levelet
 Vigyél magaddal.”

A Főiskola történetének első része a Belvedere MCMXCVI április–május számában jelent meg. Mielőtt a történet második részére rátérnék, röviden – az első rész lezárásaként – ki kell egészítenem néhány tartalmi elemmel. Mindenekelőtt az igazgatók, illetve igazgatónők ismertetésével.

A Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola igazgatói voltak:

1. Gyertyánffy István 1873/74 – 1895/96.
2. Kiss Áron 1896/97 – 1906/07.
3. Vängel Jenő 1907/08 – 1917. dec. 29.
4. Koch Ferenc 1917. dec. 29. – 1918. márc. 14.
5. Imre Sándor 1918. márc. 14. – 1918. nov. 15.
6. Koch Ferenc 1918. nov. 15. – 1919. ápr. 15.
7. Imre Sándor 1919. ápr. 15. – 1919. aug. 9.
8. Koch Ferenc 1919. aug. 9. – 1919. dec. 19.
9. Gyulai Ágost 1919. dec. 19. – 1927/28.

A Polgári Iskolai Tanárnőképző Főiskola igazgató(nő)i voltak:

1. Zirzen Janka 1873/74 – 1895/96.
2. Lázárné Kaszner Janka 1896/97 – 1910/11.
3. Berta Ilona 1911/12 – 1919. ápr. 30.
4. Berzeviczy Gizella 1919. máj. 1. – 1919. aug. 9.
5. Berta Ilona 1919. aug. 9. – 1920. febr. 4.
6. Horger Antal 1920. febr. 4. – 1922. márc. 1.
7. Tolnai Vilmos 1922. márc. 1. – 1922. aug. 14.
8. Solymossy Sándor 1922. aug. 14. – 1923. júl. 30.
9. Barkáts Mária 1923. júl. 30. – 1927/28.

Áttekintve az igazgató(nő)k névsorát, megállapíthatjuk, hogy a magyar közoktatástígy, tanárképzés, a magyar tudományos élet ismert, kiemelkedő egyéniségei álltak a két tanárképző főiskola élén. Nem véletlen, hogy a két főiskola olyan jelentős szerepet játszott a magyar tanárképzés történetében.

Érdemes megemlíteni a két főiskolán végzett tudományos munkásságot is. Mindkét intézet tanári karának tagjai a magyar tudományos élet egy-egy területének jelentős egyéniségei voltak. A képzési célnak megfelelően természetesen a pszichológia és a pedagógia tudományában értek el eredményeket, de – mivel a képzés szakcsoportjai a tudományok teljes körét felölelték – a tudományok többi területén is fontos tudományos munkák születtek. A két főiskolán tanító férfi tanárok többsége egyetemi magántanári minősítéssel rendelkezett. Ez az akkori közoktatáspolitikai helyzetnek megfelelően nem vonatkozhatott a női tanárookra is, annak ellenére, hogy tudományos tevékenységük nekik is jelentős volt. A főiskolán tanító tanárok tudományos munkásságának természetes elismerése volt az, hogy nagy részükből egyetemi tanár lett. Az egyes tudományok területén a következő tanárokat említhetjük meg – sajnos, nincs lehetőség itt arra, hogy a tudományos munkásság részleteire is kitérjék.

Filozófia, pszichológia, pedagógia: Gyertyánffy István, Kis Áron, Imre Sándor, Zirzen Janka, Lázárné Kasztner Janka, Sebestyénne Stetina Ilona;
Magyar irodalom: Gyulai Ágost, Király Pál, Tolnai Vilmos, Berta Ilona, Berzeviczy Gizella;
Magyar nyelvészet: Erdélyi Lajos, Horger Antal;
Történelem: Lovcsányi Gyula;
Földrajz: Lázár Gyula, Littke Aurél;
Matematika: Goldziher Károly, Rucsinszky Lajos, Pavetits Mihály, Suppán Vilmos;
Kémia: Koch Ferenc, Kozocsa Tivadar;
Fizika: Kovács János, Heller Ágost;
Biológia: Vángel Jenő;
Német nyelv: Weber Ede, Gragger Róbert, Hermann Antal;
Ének-zene: Bahnert József, Bartalus István;
Testnevelés: Kmetykó János, Oheroly János.

A felsorolt nevek a magyar tudományok történetében jelentőset alkottak a munkásságukat az egyes tudománytörténetek is számon tartják és értékelik. Szeretném megemlíteni a két főiskolán megszervezett ifjúsági egyesületek működését is, annál is inkább, mivel ezek tevékenységéről eddig kevés szó esett. Az ifjúsági egyesületek tevékenységével kapcsolatban mindenekelőtt azt kell megemlíteni, hogy 1873-tól 1928-ig ezek mindenféle politikai tartalomtól és célkitűzésektől mentesek voltak s szervezetük a két főiskolán azonos volt.

Nagyon rövid ideig működött – 1873–1874 – az önképző kör. Gyertyánffy István a Polgári Iskolai Tanárképző Intézetéről írt munkájában „A növendékek társulási” című fejezetében ír róla. Megállapítja: „E társulat kimúlt önmagától, végelgyengülésben. Akkor állott virágzásának tetőpontján, amidőn az intézet a legnagyobb válságait élte, s amidőn a közszellem s főleg a kötelességérzet a növendékek közt a legalsóbb fokon állott. Amily mértékben erősödött intézetünkben a céltudatos pedagógiai hatás, s fokozódott ebből kifolyólag a kitűzött célok elérésére irányzott komoly törekvés, azon mértékben apadtak az önképzőkör életnedvei, míg végre teljesen kiszáradtak azok minden külső hozzájárulásunk nélkül.” Hozzáteszi: az önképzőkör működésében nem sok örömről volt szó, mivel „szakasztott mása volt ez a középiskolában honos irodalmi önképzőköröknek”, amely a szorosán vett tanítói szakképzés célját nem szolgálta.

Az ifjúsági egyesületek sorában fontos funkciója volt a Segítő-Egyesületnek. Megszervezésére 1881-ben került sor, alapszabályzatát a minisztérium 1894-ben kiadott rendeletével fogadta el. Megalakulásával kapcsolatosan Gyertyánffy ezeket írja: „az »Önképzőkör« feloszlása után, a képezde ifjúsága áthatva azon nemes céltól, hogy szegény, de szorgalmas tanulótársait, ha rászorultak, lehetőleg

segélyezze, az intézet kebelében segélygyuletet alapított. Ebben pedig feltalálta a társulásnak legszebb erkölcsi motívumát és egyszerűs mind legalkalmasabb formáját is. Az önszegély eszméje már magában véve nevezetes morális értékkel bír a mai világban, midőn mindenki a mások, sőt legtöbbször a közügy rovására akar boldogulni.” A segélygyuletnak alapító, pártfogó és rendes tagjai voltak. Az alapítótagnak az egyet tőkéjét belépéskor 10 forinttal kellett gyarapítani, a pártfogó tagnak évi 2 forint tagsági díjat kellett fizetni, a rendes tagok havonta fizettek 10 forintot. A segélygyuletet szerepét így méltatta Gyertyánffy István: „az állami ösztöndíj még a legkedvezőbb esetben is csak az ingyenlakást és ételmezést biztosítja az illetőnek, de hát az egészen magára hagyott ifjak – kiknek száma nem csekély – miből szerezzék be a nélkülözhetetlen ruházatot és taneszközöket?”

Az Ifjúsági Kört 1901-ben szervezték meg s alapszabályzatát a minisztérium 1902-ben hagyta jóvá. Választott tiszttal, választmányi és póttagokkal működött. Többféle szakosztály keretében tartottak előadásokat a legkülönbözőbb tudományos témákról. Ilyen szakosztályok voltak: pedagógiai, irodalmi, természettudományi, történelmi, földrajz-etnográfiai, sport. Az ifjúsági énekkar 1878-ban, az ifjúsági zenekar pedig 1880-ban alakult meg. Érdekes műsoruk tanulmányozása.

A Sport szakosztály 1911-ben alakult meg. Az első intézeti bajnokságon (1912. május) Greguss Pál másodéves hallgató nyert aranyérmeket (diszkosz: 30,05 m; magasugrás: 1,50 m; 200 méteres futás 27,5 mp.)

Külön szeretnék szólni a tanárképzés fontos területéről: a gyakorlóiskoláról és a gyakorlati kiképzésről. Mindkét főiskolán a gyakorlóiskola és a gyakorlati kiképzés működésük kezdetétől kiemelt szerepet kapott. Amikor az egyetemi tanárok az egyetemek és a két tanárképző főiskola munkáját összehasonlították, mindig kiemelték, hogy ebben a tekintetben a főiskolák sokkal eredményesebb munkát végeznek, mint az egyetemek. Gyertyánffynak egyik nagy érdeme, hogy – magáévá téve példaképének, Diesterwegnek, mondását: „A tanítóképző csak annyit ér, amennyit a gyakorló iskolája”, – a gyakorló iskolát a tanárképzés meghatározó intézményének, a gyakorlati kiképzést pedig fontos elemének tekintette. Már az első – 1873/74 – tanévben kijelölték az intézet számára egy polgári iskolát a gyakorlati képzés céljára, ezzel azonban Gyertyánffy nem volt megelégedve, mivel ez az intézettől távol is volt, főleg azonban „szervezetbeli önállóságánál fogva” az együttműködés mindkét fél számára terhes volt. Ezért szorgalmazta Gyertyánffy kezdetétől fogva az önálló polgári gyakorló iskola felállítását. A helyzetet az 1879. június 29-én megjelent miniszteri rendelet oldotta meg, amely előírta: „..... már a következő 1879/80. iskolai évben felállítatik egy minta polgári iskola első osztálya s az évről-évre hat osztályivá egészül ki. A felálló első osztályt helyezze el az intézet épületében. Ez az iskola a polgári tanítóképző gyakorló iskolájánál fog szolgálni.”

A gyakorlati kiképzés menetét az 1873-as és 1877-es tanterv foglalja magában, de az utasítások nagyon szűkszavúak voltak és az egyes feladatokat nem differenciálták eléggé. Az 1879-es szabályzat főleg a jelölt tanításra való felkészítését dolgozta ki részletesebben. A jelöltek kéthetes oktatási folyamatban tanítottak, de a szabályzatok nem rögzítik, hogy szaktárgyaikból hány gyakorlati tanítást tartottak. Jelentős volt Imre Sándor 1909-ben kidolgozott szabályzattervezete, amely megalkozta a gyakorlati képzés mai napig érvényes irányát és feladatrendszerét. Imre tervezte a gyakorlati képzés minden részletére kiterjed és egységben szemléli a gyakorlati képzés részfeladatait, hangsúlyozva a gyakorlati képzés szerepét a tanári személyiség fejlesztésében. Tervezete két fő elvet vesz alapul: 1. A jelöltek egy-egy oktatási téma feldolgozásában vegyenek részt, 2. nagyobb önállóságot kell biztosítani a jelölteknek a gyakorlati képzés minden mozzanatában. A gyakorlati képzést már az I. éven meg kívánja indítani a hospitálások bevezetésével. Hiányolja, hogy az eddigi képzés során a jelöltek nem kaptak kiképzést az osztályfőnöki munkára s általában a tanítási órán kívüli feladatokra.

Szükségesnek tartja a szorosabb kapcsolat kiépítését a főiskola tanárai és a gyakorló iskola között. Érdekes, hogy ezt a nagyon modern tervezetet sem a főiskolák tanári karai, sem a gyakorló iskola tanári kara nem fogadta el. A minisztérium 1914-ben kiadott rendelete azonban a tervezet több elemét bevezetetti. Az 1923-ban megjelent új gyakorlati képzési szervezet Imre javaslatának még több pontját valósítja meg, s különösen kiszélesíti a jelöltek tanítási órán kívüli feladatait. A két főiskola e néhány kiegészítő témaköre után vizsgáljuk meg történetük alakulását az 1928 és 1947 közötti időszakban.

A két főiskola egyesítésének, Szegedre helyezésének előzményeire már az I. részben is utaltam. Ezeket most nem ismételném meg, utalnék azonban néhány, eddig nem említett történeti tényre.

Mint láttuk, a két főiskola egyesítését és Szegedre helyezését Klebelsberg Kunó VKM miniszter rendelte el, több évi előkészítő munka és sokirányú vita lezárása után. Klebelsberg reformja a polgári iskolai tanár(nő) képzés területén szervesen illeszkedett kultúrpolitikai célkitűzéseibe. Ezek részletezése itt szükségtelen. Ebben a kultúrpolitikai koncepcióban Klebelsberg fontos szerepet szánt a polgári iskoláknak is 1927-ben adja ki a polgári iskolákkal foglalkozó XII. tc-et, amely pontosabban jelöli meg ennek az iskolatípusnak helyét a magyar iskolarendszerben, s ugyanakkor tantervét, képzési célkitűzését sokkal gyakorlatiasabbá teszi. Így értékeli a polgári iskola funkcióját: *„A polgári iskola valósággal az az eszköz, amely a népes falvat a maga csendes munkájával felemelkedni segíti a kisvárosok színvonalára, s a magyar nép négy polgári osztályt végezve ugyanazon műveltséghez jusszon, amelyhez Ausztriában és Németországban mindenki eljut.”* A polgári iskolák tanári kara majd jelentékenyen gyarapítani fogja a főjegyzőből, az orvosból, a gyógyszerészből, a lelkészből és egy-egy ügyvédből álló kis létszámú intelligenciát. Ez a szempont is vezérelte Klebelsberg Kunót abban, hogy a két főiskolát vidékre helyezze, s így a polgári iskolák jövődi tanárai ismerjék meg kultúrpolitikai feladataikat. Az első részben már láttuk, hogy a Szegedre történő helyezésnek több objektív és szubjektív oka is volt. Mégis ismételt felvetődik a kérdés: miért éppen Szegedre került a két most már egyesített főiskola? A polgári iskolai tanárképzés reformjáról kialakult vitában az egyetemek elzárkóztak attól, hogy a polgári iskolai tanárképzés tanárképzési részét vállalják. Ezenkívül a budapesti egyetem azzal is védekezett, hogy funkcióképességét 100 %-osan kihasználja, így nincs hely a polgári iskolai tanárképzés számára. A pécsi és a debreceni egyetemnek nem volt matematikai-természettudományi fakultása, márpedig minkét főiskolán volt mennyiség-tan-természettudományi szakcsoport. A Kolozsvárról 1921-ben Szegedre „ideiglenesen” áthelyezett Ferenc József Tudományegyetem hallgatói létszáma kevés volt, s ugyanakkor négy fakultással rendelkezett. Így az objektív feltételeknek és a képzési céloknak a legjobban s egyedül felelt meg. Igaz, kezdetben a szegedi egyetem tanári kara is kifogásokat emelt az ellen, hogy vállalja az egyetem funkciója mellett a polgári iskolai tanárképzést is, később azonban ez az álláspont megváltozott. Nincs írásos dokumentum e változás nyomon követésére. Feltételezhetően nagy diplomáciai előkészítések, személyes beszélgetések folyhattak egyrészt Klebelsberg és a város vezetősége – elsősorban a polgármester, Somogyi Szilveszter – között, másrészt Klebelsberg, illetve a város vezetősége és az egyetem vezetői között. Kétségtelen azonban az, hogy amikor Klebelsberg az áthelyezés kérdésében Szeged mellett döntött, akkor a szegedi egyetem bölcsészeti fakultásának előterjesztésére Klebelsberg szakbizottságot küldött ki a polgári iskolai tanárképzés átszervezésére és a szegedi egyetemmel történő együttműködés kidolgozására. A szakbizottság elnöke Kornis Gyula államtitkár lett, aki a kérdés kidolgozására Huszti József egyetemi tanárt kérte fel. Felvetődhet a kérdés, hogy miért éppen Huszti Józsefet? Ismét nincs írásos dokumentum, hogy a kérdést objektíven meg tudjuk válaszolni. Huszti József (1887–1954) a magyar felsőoktatás történetének kellően nem értékelt egyénisége. Érdekes, hogy a polgári iskolai

tanárképzés reformjában Klebelsberg szerepét emelik ki szinte kizárólagosan, jöllehet a tanárképzés szervezeti és tartalmi munkájának kidolgozása Huszti József érdeme. Klebelsberg pedig „csak” annyit tett, hogy elrendelte a két főiskola egyesítését, és Szegedre való helyezését. A polgári iskolai tanárképzés új rendszerének kidolgozása kétségkívül Huszti József alkotása. Huszti József kiválasztásánál bizonyára fontos szempont volt az, hogy intenzíven foglalkozott a tanárképzés, a felsőoktatás közoktatáspolitikai kérdéseivel, bár tudományos tevékenysége elsősorban a klasszika-filológia területén volt. Közrejátszhatott az is, hogy gimnáziumi tevékenysége után 1915-től 1918-ig tanított a Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolán, majd az Eötvös Kollégium tanára lett. 1921-től pedig egyetemi magántanár, majd 1923-tól Szegeden egyetemi rendes tanár lett, 1922-ben pedig az MTA tagja. Bizonyára politikai szempontok is szerepet kaptak abban, hogy e fontos feladatra nem más személyt – pl. Imre Sándort – kérték fel.

Felkérése után Huszti kidolgozta a polgári iskolai tanárképzést magában foglaló reformjavaslatát. Ezt megvitatta a szegedi egyetem, a minisztérium, az Országos Polgári Iskolai Tanáregyesület – csak a két érintett tanárképző főiskolát nem vonták be a vitába. Az 1927-ben elkészült javaslatában Huszti lehetetlennek tartotta, hogy a polgári iskolai tanárképzést teljes egészében az egyetem vállalja. Az egyetem tudniillik csak azt adhatja, ami a lényege: az egyetem a tudomány fellegvára, mást tehát, mint tudományt nem adhat és az egyetem ezt a tradícióját féltékenyen őrzi is. Célkitűzései tehát mások, mint ami a tanárképzéshez szükséges. Az egyetem a tudományt közli, a tudomány módszereibe vezeti be hallgatóit. Mint látjuk, Huszti érvelése megfelel a többi egyetem felfogásának.

Huszti azzal is érvelt, hogy maguk a bölcsészeti karok sem vállalhatják a középiskolai tanárképzést. A tanárképzésnek Huszti három elemét különbözteti meg:

1. a tudományos kutatásba való bevezetést;
2. a tanári hivatásra való előkészítést, amely a tanárképzés legfontosabb része és
3. a didaktikai kiképzést.

E három feladat közül az egyetem csak az elsőt vállalta. A 2. és a 3. feladat megoldására a bölcsészeti karok mellé középiskolai tanárképző intézeteket kellett szervezni.

Az egyetem képzési célkitűzése nem egyezik meg a tanárképzésével, főleg pedig nem a polgári iskolai tanárképzésével. Így természetes, hogy a polgári iskolai tanárképzés feladatai közül az egyetem csak az elsőt vállalhatja, ez pedig a tudományos kutatásba való bevezetés. A 2. és a 3. feladat megoldása érdekében a Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolának és a gyakorló iskolának továbbra is fenn kell maradnia. Huszti javaslatának ez kétségtelen pozitív része, hogy a Főiskolát nem akarja felszámolni, elismerve annak közoktatáspolitikai érdemeit és értékeit. Igaz, Klebelsbergnek is csak a tanárképzés reformjának kezdetén volt olyan szándéka, hogy a két főiskolát megszünteti és beolvasztja az egyetembe. A polgári iskolai tanárképzésről kialakult viták és az egyetemek tiltakozása után – melyben kifejtették, hogy a polgári iskolai tanárképzést az egyetemek nem vállalhatják – Klebelsberg ellátt ettől a szándékától. Huszti tervezete ezt a fejlesztési megoldást erősítette meg.

Huszti javaslatának többi része a kompromisszumos megoldást tartalmazza. Egyrészt azzal érvel, hogy elhibázott dolog volna, ha a jelölt mindent az egyetemen hallgatna. A polgári iskolai tanárjelölt egyetemi tanulmányainak célját csupán abban jelöli meg, hogy a polgári iskolai tanárképző hallgatóit a tudományos életbe bevezesse, a tudományos módszerrel megismertesse, a főiskolán kapott általános áttekintés egy pontján elmélyült tudásra tegyen szert, és szaktárgya iránt további érdeklődést tanúsítva tudományos munkásságra is képes legyen. Ebből a célkitűzésből következik, hogy az átszervezés során csak a tanárképző főiskolának az egyetemmel való együttműködéséről, kooperációjáról lehet szó, úgy, hogy a polgári iskolai tanárképző hallgatói egyik szaktárgyukból az

egyetemen is hallgatnak előadásokat – heti 5-6 órában –, kollokviumi kötelezettséggel. Így a tanárképző főiskolát fenn kell tartani, meghagyva a régi értékeket, képzésmódot és továbbfejleszteni az egyetemmel való kooperálással.

Husztí javaslatára szerint meg kell hagyni az eddig szakcsoportokat, a kiegészítő szakköröket, és a gyakorlati kiképzés rendjét. Lényeges az a javaslat, hogy a képzési időt 3 évről 4 évre kell felemelni, hiszen csak így lehetett az egyetemmel való kooperálást megoldani. Hangsúlyozza azonban, hogy a főiskola hallgatói az egyetemen csak rendkívüli hallgatók lehetnek.

A tervezet foglalkozik a Főiskola szervezeti rendjével is. Husztí elgondolása szerint a Főiskolát 10 tagú igazgatótanács vezetné. Az igazgatótanács feladata a hallgatók főiskolai és egyetemi tanulmányainak szabályozása. Az igazgatótanács működése azt is eredményezné, hogy a Főiskolának nem lenne állandó igazgatója.

Husztí tervezetét a kiküldött bizottság megvitatta, azt elfogadta, majd Klebelsberg is jóváhagyta. Nem mindenki értett azonban egyet Husztí javaslatával. Az Országos Polgári Iskolai Tanár-egyesületben kialakult vitában többen is aláhúzták, hogy a 4-6 órán egyetemi tanulmány nem azonos a teljes jogú egyetemi képzéssel, amely csak akkor felel meg a célkitűzésnek, ha a főiskolai hallgató heti 20 órát hallgatna az egyetemen szaktárgyaiból és pedagógiából. Követelték azt is, hogy a főiskolai hallgatók az egyetemen rendes hallgatók legyenek.

Ezeket az ellenvetéseket azonban nem vették figyelembe és így 1928 őszén a Husztí féle szervezeti keretekben kezdődött meg a Szegedre helyezett Főiskola működése. A tanítás feltételei nem voltak kedvezőek. A Főiskolát a szegedi III. ker. polgári főiskolának erre a célra átalakított épületében helyezték el, illetve, ahogyan az a akkori történetíró megjegyezte: „*ebbe a szűk épületbe beleszorítottatott*”. Majd így folytatja: „*Aki valaha is látta az Erzsébet Nőiskola palotáját és a Pedagógium budai otthonát, a két intézmény gazdag felszerelésének ismerete nélkül is megállapíthatja, hogy a két egyesített főiskolát ebben az épületben a tanulmányi követelményeknek megfelelően elhelyezni nem lehet.*” De mégis lehetett, s bár ezekben az években játszódik le a klebelsbergi Szeged fejlesztési, nagyszabású építkezési programja, sem a miniszter, sem a város nem nyújt segítséget a problémák megoldásában.

S ez a későbbi években is hasonló lesz.

A Főiskola áthelyezését, a Főiskolának szánt épület átalakítását rövid idő alatt kellett megoldani s így megfelelően átgondolt tervről szó sem lehetett. A Főiskola az átköltözéskor nem kapott megfelelő anyagi fedezetet sem. Az egykori tanári karok felbomlottak s a minisztérium nem gondoskodott olyan vezető, igazgató kinevezéséről, aki az áthelyezést irányította volna. Így elhamarkodott, át nem gondolt intézkedések történtek. Ennek eredménye lett az, hogy pl. a magyar irodalomtörténeti tanszék 20 000 kötetes könyvtárát olyan zsúfoltságban tudták csak elhelyezni, hogy a használata lehetetlen volt. Az állattani, növénytani, ásványtani, vegytani tanszék gazdag gyűjteményeit sem tudták elhelyezni, nagy részét pinchelyiségekben raktározták, ahol pusztulásnak indult. Nem voltak megfelelő és elegendő termek a hallgatók számára sem. A Főiskola vezetősége a későbbi évtizedekben is illetékes helyen állandóan hangoztatta és szorgalmazta a főiskolai épület kibővítését, de eredmény nélkül. Ma is egyetértéssel olvashatjuk az 1943-ban leírt sorokat: „*A Főiskola, amelyet Klebelsberg Kunó kultuszminiszter 1928-ban Szegedre áthelyezett és újjászervezett, de egy szűk épület bilincseibe vert, áthelyezésének első pillanatától fogva a hely szűköségével küszködött. A polgári iskolai tanárképzés érdekei azt követelik, hogy ez az égetően sürgős kérdés mielőbb megoldassék.*”

A szegedi első – 1928/29 – tanév, tehát a Husztí József által kidolgozott szervezeti kereteknek megfelelően kezdődött. Az igazgatótanács elnökévé Husztí József egyetemi tanárt nevezi ki a miniszter, a Főiskola ügyvezető igazgatója pedig – Jugovics Lajos néhány napos igazgatása után –

Galamb Sándor lesz. A Főiskola 12 rendes és több óraadó, illetőleg megbízott előadó tanárral kezdte meg működését. 11 tanszéket szerveznek

1. *Filozófia-pedagógia*: Mester János;
2. *Magyar nyelvtudomány*: Erdélyi Lajos;
3. *Magyar irodalomtörténet*: Galamb Sándor és Pitroff Pál;
4. *Német nyelv és irodalom*: Moór Elemér;
5. *Történelem*: Eperjessy Kálmán;
6. *Földrajz*: Littke Aurél;
7. *Állattan*: Abonyi Sándor;
8. *Növénytan*: Greguss Pál;
9. *Vegytan-ásványtan*: Jugovics Lajos;
10. *Mennyiségtan*: Szőkefalvi Nagy Gyula;
11. *Természettan*: Frank János.

A Szegedre történő áthelyezéssel csupán egy-két tanár vállalta az oktatást az új helyen is. Különösen feltűnő, hogy az egykori Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola kitűnő tanári karából senki sem jött Szegedre. A tanárképzés tehát egy lényegében teljesen új összetételű tanári karral kezdődik Szegeden, olyan oktatókkal, akiknek eddig nem volt tapasztalatuk a polgári iskolai tanárképzés területén. Ehhez járult az is, hogy a tanári karban már 1930-ban megkezdődtek a személyi változások, amelyek a következő években is folytatódtak. Az új oktatók egy része vagy középiskolai tanárként került a Főiskolára, vagy pedig egyetemi tanárként valamelyik egyetemről. Az eltávozott oktatók vagy meghaltak vagy egyetemi tanárnak nevezték ki őket.

A Szegedre helyezett Főiskolán az 1928/29. tanévben 285 hallgató kezdi meg tanulmányait az új helyen és az új szervezeti keretben. A hallgatói létszám a következő években eléggé változó volt: az 1929/30. tanévben: 269; 1930/31-ben: 169; 1931/32-ben: 260; 1935/36-ban: 334; 1939/40-ben: 495; 1940/41-ben: 519. E létszámváltozás mögött sokféle társadalmi, közoktatáspolitikai, politikai, gazdasági ok húzódik meg. E kérdéssel nagyon alaposan foglalkozik Karády Viktor-Valter Csilla munkája: *Egy országos vonzáskörű szegedi főiskola. A Polgári Iskolai Tanárképző diplomásai (1928–1950)*. Szeged, 1990. – A két szerző teljes összefüggésében vizsgálja a Főiskola hallgatóinak származását, végzettségét, vallását, a társadalmi kiválasztódás folyamatát, a férfi és a női hallgatók arányát és okait stb.

Mint már az előbbiekben említettem, az átszervezés nem érintette az 1920-ban kiadott tanterv szakcsoportjait, illetve a kiegészítő szakköröket, csupán a képzés időtartamát emelte fel 4 évre. Huszti tervezete is ezt a képzési keretet fogadta el. Így a szegedi első tanév az addig meglévő 4 szakcsoportos és 3 kiegészítő szakkörös tantervi koncepcióban folytatódik. A képzési idő 4 évre történő felemelése csupán az egyes szaktárgyak anyagának elrendezésében jelentett változást az egyes évfolyamokon s így ebben a tekintetben csökkent a hallgatók túlterhelése. Ugyanakkor azonban az egyetemen hallgatott órák és szaktudományi ismeretek beiktatásával növekedett a hallgatók tanulmányi kötelezettsége és terhe.

A tanterv lényeges átalakítására az 1934/35. tanévben kerül sor. Ez összefüggésben volt az 1935-ben kiadott szervezeti szabályzattal, amely rögzíti az új tanterv szakcsoportjait, tartalmát. Az új tantervben lényegében megmarad a 4 szakcsoport, de lényeges átszervezést hajtanak végre az egyes szaktudományok – különösen a természettudományok – tartalmában és elrendezésében. E 4 szakcsoportos tantervi koncepció 1947-ig marad érvényben, bár több változást hajtottak végre az

óraszámokban, illetve a tantervi anyag átcsoportosításában. Az 1934/35-os tanterv szakcsoportjai tehát a következők voltak:

- A) Nyelvi irodalom és történettudományi szakcsoport német nyelvel;
- A) I Nyelv-irodalom és történettudományi szakcsoport német nyelv nélkül;
- B) Földrajz-természettudományi szakcsoport;
- C) Mennyiségtan-természettudományi szakcsoport.

A kiegészítő szakkörök:

- 1. ének
- 2. testgyakorlás
- 3. gyors- és gépírás
- 4. női kézimunka (az 1935/36. tanévtől)
- 5. mezőgazdaságtan (csak férfi B/ szakosoknak az 1933/34. tanévtől)
- 6. háztartástan-gazdaságtan (csak nőknek az 1941/42. tanévtől)

Új vonása volt az 1934/35. tantervnek az, hogy valamelyik kiegészítő szakkört (a német nyelvel kapcsolt A) szakcsoportos hallgatók kivételével) minden hallgatónak kötelező volt választani és abból képesítést is szerezni. Érdemes megemlíteni az 1934/35. tanterv minden szakcsoportra kötelezően előírt tantárgyait:

- 1. Bevezetés a filozófiába, lélektan, logika és ismeretelmélet
- 2. Pedagógia
- 3. A filozófia története
- 4. A pedagógia története
- 5. Etika
- 6. Tanítási gyakorlat
- 7. Testgyakorlás
- 8. Karének
- 9. Szaktárgyi módszertanok
- 10. Közgazdaságtan és jogi ismeretek

Az eddigiekben többször hivatkoztam már arra a szervezeti szabályzatra, amelyet a minisztérium 1935-ben fogadott el és amelyet Huszti József 1928-ban elkészített javaslata alapján dolgoztak ki. Ez a szervezeti szabályzat egészen új alapokra helyezte a polgári iskolai tanárképzést s a magyar tanárképzés történetében egyedülálló típust jelentett. Néhány fontos pontját érdemes kiemelni. „Az állami polgári iskolai tanárképzés szervezete” a VKM 12228-34/IV. sz. a. 1935. évi január 25-én kelt rendelete alapján jelent meg Szegeden, 1935-ben. Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola feladatával, jellegével kapcsolatban leszögezi: „1. Az állami polgári iskolai tanárképzés a Szegeden felállított polgári iskolai tanárképző főiskolán megy végbe, mely a szegedi m. kir. Ferenc József Tudományegyetem bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi és mennyiségtan-természettudományi karaival együttműködésben megállapított tanterv szerint képez polgári fiú- és leányiskolák számára tanárokat és tanárnőket. 2. A tanárképző főiskola közvetlenül a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter felügyelete alatt áll. (...) 4. A főiskola tudományos és gyakorlati feladatahoz képest két főtágból áll: az elméleti és gyakorlati szaktudományi képzést adó tanárképzőből és a vele összefüggő, az iskolai gyakorlati képzést szolgáló gyakorló polgári iskolából.” 6. A tanárképző főiskolát tíz tagból álló igazgatótanács vezeti, mely a tanárjelölteket kétféle ágazó tanulmányaikban, az egyetemen és a tanárképzőben irányítja. Az igazgatótanács feladata az egyetem két kara és a tanárképző között a zavartalan tanulmányi együttműködés szabályozása, s általában a tanárképzőt érintő fontosabb személyi, tanulmányi és anyagi

ügyekben való javaslatétel, illetőleg döntés. Tagjai: lehetőleg minden tanulmányi szakcsoportnak egy-egy egyetemi és egy-egy tanárképző főiskolai tanára. Elnöke mindig egyetemi tanár, ügyvezető alelnöke, aki egyúttal a tanárképző igazgatója, a tanárképzőnek egyik rendes tanára. 7. Az igazgatótanács elnökét és alelnökét a minisztérium 5 évre nevezi ki. A megbízatás többször is megújítható. (...) 11. A tanárképzőnek tanári testületét rendes tanárok és megfelelő számú beosztott, illetőleg óraadó tanár alkotják. A tanárképző rendes tanárainak legmagasabb köteles óraszámja 12. 13. „A főiskolai tanári állásra tudományos irodalmi és gyakorlati úton igazolt rátermettség minősít. A tanári állások betöltésénél egyenlő rátermettség esetében elsősorban egyetemi és műegyetemi magántanárok, vagy más főiskolánál működő tanárok vétetnek figyelembe, másodsorban oly középiskolai és tanítóképzőintézeti tanárok, akik szaktudományukat irodalmilag is művelik. (...) 19. Az egyes tanszék mellé beosztott tanerők, vagy díjtalan gyakornokok az illető szaktanár közvetlen felügyelete és rendelkezései alatt állanak.. 21. A tanárképző főiskola tanári testülete a tanév folyamán havonként ülést tart, melyen számbavesszi a tanárképző főiskola tagjainak tanulmányi haladását és egész magatartását, továbbá esetleges javaslatokat tárgyal, melyeket a testület az igazgatótanács elé óhajt terjeszteni.”

A tanulmányi szervezet kérdéseivel a III. fejezet foglalkozik. Mindenekelőtt felsorolja a szakcsoportokat és a kiegészítő szakköröket. Ezeket az előzőekben már ismertettem. Nagyon lényeges része a tanulmányi szervezetnek *A tanárképző főiskola és az egyetem együttműködése* című fejezet. Ez volt a nagy újítás a polgári iskolai tanárképzés tanulmányi munkájában. A rendelet megállapítja: „30. A főiskola hallgatói a tanárképző tanulmányi rendjében kiszabott előadásokon kívül választott szakcsoportjuk egyik szakköréből, illetőleg annak egyik szaktárgyából a m. kir. Ferenc József Tudományegyetem bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi, illetőleg mennyiségtan-termesztudományi karán is kötelesek előadást hallgatni s e célból az egyetemre rendkívüli hallgatónul beiratkozni. Az egyetemen választható szaktárgyak a következők: magyar nyelv, magyar irodalom, történelem, német nyelv és irodalom, földrajz, állattan, növénytan, ásványtan, vegytan, mennyiségtan, természettan. Az igazgatótanács külön engedélyével választható ezek egyike helyett a filozófia, vagy pedagógia is. Az egyetemen hallgatók előadások óraszámja a választott szaktárgy követelményeihez igazodik. Minden egyes hallgatóra nézve a tanárképzőnek a megfelelő szakcsoportot képviselő igazgatótanácsosai állapítják meg féléről-félére az egyetem mindenkorai tanrendje alapján az egyetemen hallgatók előadásokat.” Mint látjuk, a szervezeti szabályzat nem rögzíti az egyetemen hallgatók előadások óraszámát. Ez azonban heti 3-5 óra között mozgott.

A tanulmányi szabályzat külön részben foglalkozik a hallgatók felvételével, az egyetemre és a tanárképzőbe való beiratkozásával, az előadások látogatásával, a kollokviumokkal. Ugyancsak külön részt szán a rendelet a fegyelmi szabályzat pontjaira, a főiskola házirendjére, fegyelmi büntetésekre. S külön fejezet foglalkozik a gyakorlóiskolával. A rendelet megállapítja: „32. A gyakorlóiskola, mint a tanárképző főiskola egyik alkotórésze, mintapolgári iskola. 33. A gyakorló polgári iskolának négy fiú- és négy leányosztálya van. A gyakorló polgári iskola egyes osztályaiba legfeljebb 25-25 tanuló vehető fel. 41. A hallgatók gyakorlati tanításainak előkészítésében, megtartásában és megbeszélésében, a főiskola pedagógus tanárának vezetése alatt a gyakorló iskola illetékes tanárai, továbbá a tanárképző érdekelt szaktanárai együttesen vesznek részt. 43. A gyakorló iskola tanártestületének értekezleteire a tárgysor előzetes közlésével a főiskola igazgatója és pedagógus tanára meghívandó.”

Az 1935. évi rendelet e részletei alapján is láthatjuk, hogy valóban jelentős szervezeti és tartalmi átalakítást hajtottak végre a polgári iskolai tanárképzésben. A szervezeti átalakítást minden korabeli értékelés Huszti József érdemeként könyvelte el. Huszti József 15 éven át, 1928-tól 1943-ig töltötte be az igazgatótanács elnöki tisztét. Nyugdíjba vonulásakor a gyakorlóiskola igazgatója bú-

csúztatta. A többi között a következőket mondta el: „*Méltóságod 15 éven át a legnehezebb időkben vezette a Budapestről Szegedre áttelepített főiskolát, valóban a Mindenható kegyének és bölcs rendelkezésének kell tekintenünk azt, hogy a főiskola kormányzata ezekben az években éppen Méltóságod kezében volt. Erre az időre esik az 56 éven át Budapesten székelő főiskolának Szegedre való áttelepítése s az így áttelepített főiskola új szervezetének kiépítése. Méltóságod érdeme az, hogy előrelátó bölcsességével ezt az új szervezetet úgy alkotta meg, hogy abban a budapesti régi főiskolák nemes hagyományait és az 56 éves múlt értékes tradícióit a polgári iskolai tanárképzés érdekeinek megfelelően mind átmentette. Ma már tisztán látjuk, hogy az új szervezetet meghatározó alapelveket az eltelt 15 év tapasztalatai teljes mértékben igazolták. De Méltóságod 15 évi működéséhez kapcsolódik a főiskola új tanulmányi rendjének, a tanárvizsgálati szabályzatnak, a gyakorló polgári iskola új szervezetének kidolgozása, a polgári iskolai tanárképzés lényeges szerveinek: a kiegészítő szakköröknek a magyar polgári iskolák tanulmányi és nevelési céljához igazodó kiépítése, a főiskola épületének az adott viszonyokhoz lehetséges kibővítése.*” E megállapításokban sok igazság van, azonban nem mutatnak rá azokra a problémákra, amelyek az új képzési formában jelentkeztek.

Ugyanílyan pozitíven értékeli Huszti József tevékenységét 1943-ban – Huszti nyugdíjba vonulásakor – a Főiskola akkori igazgatója, Schilling Gábor is. Megállapítja: „*Huszti Józsefnek elévülhetetlen érdeme, hogy a Tanárképző Főiskola, amelyet éveken át a megszüntetés veszedelme fenyegetett, fennmaradt és a fejlődés magasabb fokára emelkedett. Meg volt győződve arról, hogy a Főiskola újjászervezésével, tanulmányi idejének négy évfolyamra való emelésével és az egyetemi kooperáció rendszeresítésével elérte az optimumot, elérte a maximumot. Szent kötelességének tartotta, hogy a Főiskola új szervezetét fenntartva, minden támadás ellen megvédje és teljesen kiépítse. Huszti József bölcs vezetésének köszönhető, hogy a Főiskola sikeresen kiállotta az áthelyezéssel és átszervezéssel járó megrázkódtatásokat és viszontagságokat. A Főiskola öreg, de egészséges, erőteljes fája új gyökereket mélyesztett új talajába, új, biztos alapokra helyezkedett és minden várakozást meghaladó gyors fejlődésnek, sőt virágzásnak indult. az új Főiskola az újjászervezés és a vele kapcsolatos változások összehatása következtében a polgári iskolai tanárnak egy új típusát teremtette meg, amely a múlt nemes hagyományainak megtartása mellett gazdagabb szellemi tartalommal, magasabb színvonallal, nagyobb nevelő értékkel, új, modern alapos didaktikai készséggel lép az élet küzdőterére.*”

Hasonlóan méltányolja a polgári iskolai tanárképzés átszervezését Karády Viktor és Valter Csilla fentebb említett munkájában. Véleményük szerint a reform többrendű célt szolgált. Így pl. Szeged választóinak nyújtott szimbolikus elégtételt, a helyi egyetem bölcsész- és természettudományi karának diákokkal való ellátását, a gazdaságosság, a takarékoság szempontját. Ezekon kívül fontos művelődéspolitikai összefüggésekre is rámutatnak. Így:

1. Egyrészt helyreállította, illetve megerősítette az állami hegemóniát a magyar felsőoktatás egyetlen világi területén, ahol még számottevő egyházi konkurencia létezett.
2. Másrészt az egyetemi kooperáció révén a főiskola kiszakadt addigi intézményes környezetéből – a tanítóképzők sorából – és magasabb, „fél-egyetemi” státuszt nyert el. Ezzel megjavította a polgári iskola helyét a magyar oktatási rendszerben. Megállapítják: „*A szegedi főiskola sajátossága maradt, hogy nem követelt érettségit, de hallgatói mégis egyetemi szintű oktatásban részesültek. Így tölthetett be egyedülálló módon egyfajta hid szerepet az elemi és az egyetemi szintű oktatás között.*”
3. Harmadrészt a főiskola vidékre helyezése példásnak számít, de a régi rendszer végéig kivételesnek bizonyuló decentralizációs kezdeményezést képviselte.

4. A két eddig különműködő főiskola koedukációs intézménnyé alakítása nem jelentéktelen modernizációs lépés volt.

Az átszervezésnek ezeket az intézkedéseit feltétlenül pozitívan is értékelhetjük. Nem hallgathatjuk el azonban azt, hogy az új szervezeti forma negatív vonásokat is tartalmazott. Ezekre az Országos Polgári Iskolai Tanáregyesület – amelynek tagjai nem voltak elkötelezve Huszti József személyével kapcsolatban –, már az új szervezeti szabályzat első vitája alkalmával is felhívták a figyelmet. Összegezeként szeretnék kiemelni néhány pozitív és néhány negatív eredményt:

1. Feltétlenül nagy eredmény volt s a szaktudományi képzés színvonalát nagymértékben emelte az, hogy a főiskolai hallgatók előadásokat hallgathattak az egyetemen és ott kollokválniuk is kellett. A Főiskola adta meg a nagy tudományos egészet, a kompendiumot, a rálátást az egyes szaktudományokban, az egyetem pedig bevezette a hallgatókat a tudományos vizsgálódás részleteibe, a mélységekbe. Igaz, ezzel a hallgatók amúgy is nagy tanulmányi terhelése még inkább megnőtt, de emelkedett a polgári iskolai tanárok szakmai tekintélye.
2. A „fél-egyetemi” képzés eredmény is volt, de megalázó is. A rendkívüli hallgatónak külön sárga indexük volt. S hiába jártak egyetemre, a szervezeti szabályzatban rögzített alacsony óraszám miatt tanulmányaikat nem ismerték el egyetemi végzettségnek. Ez azzal is járt, hogy nem kapták meg a doktorálási jogot. Ezzel továbbra is fenntartották azt a társadalmi ellentétet, amely a gimnáziumot végzett és érettségizett hallgatók és a tanítóképzőt végzett és képesítővizsgát tett hallgatók - mint rendkívüli hallgatók - között eddig is megvolt.
3. Az átszervezés valóban kiszakította a főiskolát addigi intézményes környezetéből - a tanítóképzők sorából. Ezzel ért véget lényegében Gyertyánffy nagy gonddal tervezetett és megvalósított iskola-komplexuma: a Pedagógium, amely virágkorában magában foglalta az 1868. XXXVIII. tc. népiskolai rendszerének valamennyi iskolatípusát. Pedagógiai szempontból vitathatatlan Gyertyánffy elképzelése: az a tanuló, aki egy egységes szellemű, irányítási intézetben nő fel, s járja végig az elemi iskolát, polgári iskolát, tanítóképzőt, polgári iskolai tanárképzőt s esetleg a tanítóképzőintézeti tanárképzőt - szigorú szelekció alapján - az már kisgyermek korától pedagógiai szellemmel itatódik át a tanári személyiségének kibontakozása töretlen, egyenes vonalú.
4. Sokkal nagyobb problémát jelentett azonban az, hogy az átszervezéssel megszűnt az addig csak a minisztériumtól függő két tanárképző főiskola önállósága. Az igazgatótanács megszervezése, az egyetemmel történő kooperáció a Főiskola számára függő helyzetet teremtett, még akkor is, ha az egyetem és a főiskola, a főiskola tanári karának, igazgatójának kapcsolata az igazgatótanáccsal, annak elnökével mindvégig harmonikus volt. A szervezeti szabályzat alapján azonban a Főiskola tanári karának minden fontos szervezeti és tartalmi kérdésben ki kellett kérni az igazgatótanács, az egyetem döntését.
5. Iskolapolitikai szempontból még lényegesebb változást eredményezett az átszervezés. A Főiskola történetét ismertető első részben utaltam rá, hogy Gyertyánffy a Főiskola megszervezésekor, 1873-ban, a párizsi École Normal Supérieur tanárképzési szervezeti rendjét vette alapul, mintának. Ezzel a német, porosz felsőoktatási szisztémába francia modellt épített be. Huszti szervezeti szabályzatának értékelésekor mindenki azt hangsúlyozta ki, hogy az átszervezéskor Huszti – az egyetemi kooperáció megvalósíthatósága miatt is – a magyar egyetemek struktúráját építette ki s így a polgári iskolai tanárképzést a középiskolai

tanárképzők analógiájára alakította át. ezzel megszűntek azok a pedagógiai értékek, amelyekkel a korábbi szervezet rendelkezett.

Az átszervezéssel – a kezdeti évek problémái után – látszólag nyugodt mederben folyt az oktatás. A megoldatlan, vagy csak félig megoldott kérdések miatt azonban újra és újra viták alakultak ki. Az új képzési rendszer ellenzői legélesebben a kooperációnak azt a részét támadták, amely szerint a főiskolai hallgató az egyetemnek csak rendkívüli hallgatója lehet. Huszti azzal érvel, hogy *„a rendkívüli hallgatói jelleg nem jelent degradálást, az ilyen hallgató éppúgy elmélyedhet a tanulmányokban, s az egyetem a kiválóknak akár doktori fokozatot is adhat.”* Huszti az új szervezet egyik előnyét éppen abban látta, hogy nem vágta el az útját az elemi iskolai tanítók felemelkedésének.

Elmarasztalták az egyetemi kooperációt tanulmányi okoktól is. Egyesek szerint a kooperáció óta csökkent a főiskola nívója, főleg a didaktikai és a gyakorlati kiképzés területén. Huszti József 1937-ben, az Országos Felsőoktatási Kongresszuson elmondott beszédében ugyanakkor éppen azt emelte ki, hogy a tanárképzés új rendje kedvező eredményeket hozott, mivel fokozta a szakmai felkészültséget anélkül, hogy a hivatástudatot és a gyakorlati készséget csökkentette volna.

A kooperációt kezdetben a polgári iskolai tanárok többsége is helyeselte, mivel azt remélték, hogy végzettségüket ezentúl az egyetemi végzettséggel egyenrangúnak ismerik el, s így megjavulna anyagi, erkölcsi helyzetük. Mivel ez nem következett be s a kooperált képzés is felvetett néhány problémát, egyre többen követelik az egységes tanárképzés megvalósítását, vagyis azt, hogy a polgári iskolai tanárképzés teljes egészében az egyetemen történjék. Az országos Polgári Iskolai Tanáregyesület felhívása nyomán 1940-ben a polgári iskolai tanárság 98 %-a az egységes tanárképzés mellett foglalt állást.

A kooperációval való elégedetlenségnek lett az a következménye, hogy egyre többen és egyre határozottabban követelték: ha a szegedi egyetemmel nem oldják meg a kívánt módon a képzést, akkor a Főiskolát költöztessék vissza Budapestre, és az ottani egyetemmel valósítsák meg az egységes tanárképzést. Klebelsberg halála (1932) után különösen felerősödtek a vélemények a klebelsbergi intézkedés ellen, s mind többen emeltek kifogást a Szegeden működő Főiskola ellen. A következő érveket fogalmazták meg:

1. Szeged nem alkalmas a tanárképzésre, mert fekvése nem megfelelő.
2. Szegedet az ország különböző részeiből érkező hallgatóknak nehéz megközelíteni.
3. Szegednek nincsenek műzeumai, tudományos intézetei s így vidéki jellege elzárja a hallgatókat a kulturális élettől.

A Főiskola tanári kara is tesz lépéseket a visszahelyezés érdekében: a minisztériumba küldött felterjesztésükben sorolják fel érveiket. Több tanár ír tanulmányt, cikket a jelenlegi helyzet megváltoztatása érdekében. A Főiskola hallgatósága – feltehetően a tanári kar hatására – az 1932-ben Szegeden megtartott bölcsészkongresszuson hangoztatja a Szegedről való elköltözés szükségességét. Ezt a törekvést azonban a minisztérium, a város, az egyetem, de maga a Főiskola igazgatója is visszautasítja és megakadályozza.

E zavaró incidens felszámolása után az új szervezeti és tanulmányi rend fokozatosan megszilárdul. Huszti József 1934-ben már a tudományos képzés kielégítő eredményeiről tud beszélni. A kooperációval jelentkező tanulmányi túlterhelést az 1933/34. tanévben az oktatott tananyag és az óraszám csökkentésével próbálták megszüntetni. A kooperációval szembeni elégedetlenség leszerelése érdekében felvillantják a főiskolai hallgatók doktorálási lehetőségét. Itt azonban nagy óvatosságra, lassú előrehaladásra intenek. Huszti álláspontja a doktorálási vitában jól mutatja az egyetem felfogá-

sát: „Csak olyan megoldás felel meg az egyetem szellemének, amelyet nem a főiskola, még kevésbé a felügyeleti hatóság, hanem az egyetemen maguk az egyetemi professzorok kezdeményeznek.”

Az 1935-ben megjelent szervezeti szabályzat azért volt jelentős, mivel jelezte a kooperált tanárképzés helyzetének stabilizálódását. Az egyetemmel kapcsolt tanárképzés szervezeti kerete, tartalma, és módszere az évek során mindinkább megszilárdul és egységes rendszerré ötvöződik. A képzés körüli viták lassan elcsendesednek, megszűnnek s az átszervezés után a polgári iskolai tanárképzés magasabb színvonalon, nyugodt feltételek között folyhatott.

Nem szűntek meg azonban a polgári iskolai tanárok társadalmi, anyagi megbecsülése körüli problémák. Ennek érdekében a Polgári Iskolai Tanáregyesület 1936-ban a minisztériumba küldött felterjesztésében ismételten azt kéri, hogy a polgári iskolai tanári oklevelet a magasabb főiskolai és egyetemi tanulmányok alapján tekintsék egyenlő értékűnek az egyetemi végzettséggel. Ennek megfelelően számukra is biztosítsák a 35 éves szolgálati időt, valamint kinevezésüket a IX. fizetési osztályba. E felterjesztés nyomán újra megindult a vita a polgári iskolai tanárok anyagi és erkölcsi sérelmeinek orvoslása érdekében.

A tanárképzés látszólag nyugodt, kiegyensúlyozott munkáját 1942-ben váratlan incidens zavarta meg. Érdekes módon a vita kezdeményezője most az egyetem volt. 1942-ben ugyanis az egyetem vezetősége javaslattal fordult a Főiskolához. Javaslatukban megfogalmazzák azt a kérdést, hogy a Főiskola járuljon hozzá ahhoz, hogy a főiskolai hallgatók intenzívebben kapcsolódjanak be az egyetem tanulmányi rendjébe. A kérés okát a javaslat nagyon nyíltan feltárta: az 1941/42-es tanévben az egyetemre csak 80-80 hallgató iratkozott be s így volt olyan évfolyam, illetve szakcsoport, ahol csak egy-egy hallgató akadt. A Főiskolának ugyanakkor több mint 600 hallgatója volt. A javaslat készítői azzal is érvelnek, hogy a Főiskolai hallgatók két helyen is fizetnek tandíjat s ezt a drágább oklevelet mégsem ismerik el az egyetemi végzettséggel egyenrangúnak. Érvük azt is, hogy az egyetemen hallgatott kevés óraszám miatt nincs lehetőség a tudományokban való alaposabb elmélyedésre. Ezen indokok alapján az egyetem a következő módosítást javasolja:

1. A főiskolai hallgatók főtárgyukat csak az egyetemen hallgassák;
2. A főtárgyból csak egyetemi tanárok vizsgáztassanak;
3. A vizsgálat eredményét az oklevélben külön is feltüntessék..

E Főiskola ellenes javaslatnak külön érdekessége, hogy készítői azok az egyetemi tanárok voltak, akik korábban több éven át a Főiskolán tanítottak, s Főiskoláról kerültek át az egyetemre. A Főiskola tanári kara nagyon határozottan utasítja vissza a javaslatot. Válaszukban a többek között ezeket írják: „A Főiskolát a javaslat pusztán korrepetáló intézetté, afféle jogi szemináriummá fokozná le, ahol a tanárok csupán azokkal foglalkozhatnak, akiket a szaktárgyak kevésbé érdekelnek, míg a legnagyobb érdeklődést mutató legkiválóbb tanítványaikat teljesen át kellene engedniök az egyetemnek. Ez a főiskolai tanárok anyagi megrövidítését is magával hozná. Akadna-e majd a jövőben valamirevaló tanár, ki olyan főiskolára pályáznék, ahol a tanár és a tanítvány részéről csak unott, kedvetlen korrepetálás folyik a nem kedvelt tárgyakból? Ez a Főiskola halálát jelentené.”

A képzéssel kapcsolatos elvek lassú tisztázódása és a gyakorlatban való megszilárdulása mellett a Főiskola legnagyobb gondja továbbra is az épület szűkössége maradt. A Főiskola vezetősége változtatlanul szorgalmazta a főiskola épület bővítését, de eredmény nélkül. Végül 1934 nyarán a Főiskola a kormány, a minisztérium, és a város minden külön hozzájárulása nélkül felépítette a második emeletet, hogy a helyzeten legalább átmenetileg segítsen. Ez valóban csak átmeneti segítséget jelentett, mivel nem felelt meg a Főiskola további fejlődésének, főleg a hallgatói létszám emelkedésének. A tantermek befogadóképessége kicsi, nincs olvasóterem, a díszteremben a hallgatóknak csak egy részé

fért el, az ifjúsági egyesületeknek csak az alagsor sötét, levegőtlen helyiségeiben jutott terem, a kiegészítő szakkörök kiszorulva a Főiskoláról, a gyakorló iskolában nyertek elhelyezést.

Történelmi érdekességként érdemes megemlíteni, hogy 1935-ben ünnepelte az ország Horthy Miklós kormányzóságának 15. évfordulóját. A Főiskola tanári kara 1935-ben határozott, hogy ezt az évfordulót a Főiskola udvarán elültetett 15 platánfával teszi maradandóvá és emlékeztetővé. A Főiskola szűk udvara csak 5 fa elültetésére adott lehetősége. Sok hallgató ment már át a platánfák alatt, anélkül hogy tudná, hány fa is áll az udvaron, milyen alkalomból ültették el őket és mióta nőnek egyre magasabbra.

A Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola életét, oktató-nevelőmunkáját is befolyásolták a politikai élet eseményei, a II. világháború kitörésének előzményei. A háborúra való előkészítést szolgálták a tantervi reformok is. A testnevelést már az 1920-as tanterv minden hallgató számára kötelezővé teszi, s ezt – egyre nyitabb katonai kiképzési céllal – 1928-as, és az 1934/35. tanterv is meghagyja. A Horthy rendszer közoktatáspolitikája a testnevelést a honvédelmi nevelés szolgálatába állította: „Az ifjúságból testnevelés útján mellékhadcsereget kell nevelnünk. A fiatalságnak váljék vérévé az a gondolat: testedzését azzal az eltökéltséggel és elszántsággal kell végeznie, hogy mindegyik katoná” – fogalmazza meg az Országos Testnevelési Tanács egyik tagja. Az 1921-es testnevelési törvény alapján minden fiúnak 21 éves koráig kellett testnevelésben részesülniök, s így a főiskolára járó hallgatók számára mind a négy évre kötelezővé tették a tárgyat.

A politikai helyzet változását jól mutatja, hogy a testnevelésnek egyre inkább militarista jelleget adnak. 1935-ben a minisztérium elrendeli a kötelező testgyakorlás keretén belül a hallgatók katonai képzését és a céllovászat gyakorlását. 1939-ben pedig előírják a kötelező testnevelés mellett a hallgatóknak a leventekiképzésben való részesítését is. Ez azért érdemel figyelmet, mivel a leventekiképzés korhatára 14 évtől 18 évig terjedt. A Főiskolára történő bevezetése egyértelműen mutatja a militarista szellem egyre nagyobb térhódítását. A leventekiképzés mellett a katonai előadások kötelezővé tétele is a háborús felkészítés célját szolgálták. A kötelező katonai előadásokat az 1934/35. tanévben iktatják tantervbe a III. évfolyamon a férfiak számára heti 2 órában, s e tárgyból a hallgatóknak kollokválni is kellett. E tantárgy elnevezését 1938-ban *A modern honvédelem problémáira*, majd 1940-től a *Korszerű honvédelem problémáira* változtatják, s az 1940/41. tanévtől már az I. éven előírják tanulását heti 2 órában.

Természetesen a Főiskolán is végre kellett hajtani azokat az országos rendelkezéseket, amelyek a politikai helyzetnek feleltek meg. Így pl. selejtezni kellett a zsidó szerzők műveit. Meg kell azonban jegyezni, hogy a Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolán mind a tanárok, mind a hallgatók körében idegen és ismeretlen volt mindenféle szélsőséges politikai nézet és irányzat. Ez is jól mutatja a Főiskola légkörének, vezetésének humánus jellegét, a kor viszonyaihoz mérten is demokratikus stílusát.

Az oktató, képző munkában zavaró elemmé vált a tanárok, hallgatók katonai behívásai, az egyre növekvő számban bekapcsolódó óraadó tanárok tevékenysége. A II. világháború eseményei érintették a Főiskolát is. A Főiskola épületét katonai célokra foglalták le. Egész berendezését, felszerelését Sopronba szállították, sőt a növénytani tanszék felszerelésének egy részét egészen Salzburgig vitték s onnan 1947-ben a főiskolai tanárok hozták vissza Szegedre. A háborús események hatására a főiskolai tanárok nagy része 1943–1944-ben elhagyta Szegedet. Az előadásokat helyettük az egyetem néhány Szegeden maradt tanára tartotta. A Főiskola tanári karának zöme az 1945/46-os tanévben tért vissza Szegedre s folytatta oktatómunkáját. A tanári kar legfontosabb feladatának a Főiskola épületének visszaszerzését, helyreállítását és az elszállított felszerelések visszahozatalát tekintette.

A Főiskola épületébe 1945 szeptemberében költözhetek vissza és a vizsgákat 1945 decemberében már itt is tarthatták meg.

A képzés természetesen a régi szervezeti keretekben folytatódott, figyelembe véve a feltételeket és a lehetőségeket. A tantervi módosítások is – megtartva a korábbi szakcsoportokat és kiegészítő szakköröket – megfeleltek a megváltozott politikai, társadalmi viszonyoknak.

A Főiskola igazgatói feladatait 1944. október 11-től – a szovjet csapatok Szegedre érkezésétől – 1945 júliusáig Kesselyák Adorján, az állattani tanszék vezetője látta el. 1945 júliusában a Főiskola vezetésével Eperjessy Kálmánt, a történelem tanszék vezetőjét bízták meg. Eperjessy Kálmán 1945 júliusában a Főiskola tanácsülésén így fogalmazta meg az önmaga és a Főiskola egésze előtt álló feladatokat: „*Programom: a 72 éves főiskola hagyományainak becsületés és hű szolgálata, érdekeinek oltalmazása és értékeinek a demokratikus Magyarország számára való minél teljesebb gyümölcsötetése*”. Azt hiszem – ismerve az 1945-ös állapotokat és 51 év távlatából nézve –, ez a programadás méltó volt mind Eperjessy Kálmánhoz, mind a Főiskolához.

Áttekintve a Főiskola történetének 1928-tól 1947-ig terjedő időszakát – mint az előző fejezet végén is – néhány kiegészítő résszel kell teljesebbé tenni. Mindenekelőtt a Főiskola igazgatóinak névsorát ismertetném.

1. Závodszy Levente 1928. szept. 26. – okt. 25.
2. Jugovics Lajos 1928. okt. 25. – okt. 31.
3. Galamb Sándor 1928. okt. 31. – 1932. okt. 18.
4. Littke Aurél 1932. okt. 18. – 1937/38.
5. Szőkefalvi Nagy Gyula 1937/38 – 1938/39.
6. Ábrahám Ambrus 1939/40 – 1940. nov. 27.
7. Schilling Gábor 1940. nov. 27. – 1944. okt. 11.
8. Kesselyák Adorján 1944. okt. 11. – 1945. júl. 1.
9. Eperjessy Kálmán 1945. júl. 1. – 1949. febr. 10.

Az igazgatótanács elnöke 1928-tól 1943-ig Huszti József volt, majd utóda Fröhlich Pál lett, 1943-tól 1947-ig.

A főiskolai tanárok tudományos munkássága 1928 után is jelentős és országos hírví volt. Az I. részhez hasonlóan most is csak a szaktudományi területeket említeném meg, az illető tanárok tudományos munkásságának részletezése nélkül.

Filozófia, lélektan, pedagógia: Székely György, Imre Sándor, Somogyi József.

Magyar nyelv- és irodalom: Galamb Sándor, Sándor István, Csefkó Gyula.

Történelem: Eperjessy Kálmán.

Földrajz: Littke Aurél, Schilling Gábor.

Biológia: Kesselyák Adorján, Hazslinszky Bertalan, Ábrahám Ambrus, Greguss Pál.

Matematika: Szőkefalvi-Nagy Gyula, Szőkefalvi-Nagy Béla.

Fizika: Frank János, Budó Ágoston.

Kémia: Eperjessy György.

Ének-zene: Szeghy Endre.

Mezőgazdaságtan: Török Imre.

Néprajz: Bálint Sándor.

Német nyelv és irodalom: Moór Elemér, Petróczy István, Krammer Jenő.

Latin nyelv és irodalom: Juhász László.

Szlójd: Fogassy Ödön.

Női kézimunka: Hollóné Hatos Kornélia.

Sajnálattal kell megállapítani, hogy több főiskolai tanár tudományos tevékenységének feldolgozása és értékelése mindmáig nem történt meg.

Külön kell szólni a főiskolai hallgatók tudományos tevékenységéről. Ez már a budapesti évek alatt is jelentős volt, intenzitása és színvonala azonban természetesen fokozódott az új szervezeti keretek, az egyetemmel való együttműködés révén. A minden hallgató számára kötelezően megírandó szakdolgozatok igényes elkészítése mellett valamennyi tanszék minden évben pályázati tételeket írt ki a különböző szaktudományok területén. Érdekes tanulmányozni egyrészt a meghirdetett pályatételeket, másrészt az elkészült pályamunkákat. E pályamunkák szerzőinek egy része később az adott szaktudomány országos hírű kutatója lett, többen egyetemi tanárok, illetve főiskolai tanárok lettek.

Az átköltözéssel megváltozott az ifjúsági szervezetek munkája is. Eredményesen működött tovább Szegeden is a Sportkör, valamint a Főiskola énekkara és kamarakórusa. Megszűnt a Segítő-Egyesület.

Az 1901-ben alakult Ifjúsági Kört 1912-ben Polgári Iskolai Tanárjelöltek Körének nevezik el. Az 1921-ben megalakult Botond Bajtársi Egyesület vette át a Tanárjelöltek Körének, valamint a Segítő-Egyesület feladatait. Az Ifjúsági Kör által kiadott Pedagógiumi Lapok helyett indítják meg a Botond című folyóiratot. A Botond Bajtársi Egyesületet 1921-ben alakítják meg a harcteret járt és a hadifogságból hazatérő tanárjelöltek. Célja az ifjúságnak a keresztény nemzeti gondolat jegyében történő szervezése. 1924-ben leplezték le a főiskola világháborúban elesett hallgatóinak emléktábláját, melyet Szegedre is lehoztak a költözködés során s minden évben a díszteremben elhelyezett emléktáblánál tartottak megemlékező ünnepségeket. A Botond Bajtársi Egyesület élénk mozgalmi tevékenységet folytatott. Irodalmi, pedagógiai megemlékező ülések mellett tagjai résztvettek falu- és munkásszemináriumok, nemzeti munkatáborok, a honvédség számára folytatott gyűjtések szervezésében, háborús segédszolgálatban, sebesült katonák látogatásában stb. Kezdeményezésére váltak hagyományossá a tanév eleji műsoros ismerkedési estek, a mikulásesti ünnepségek, a farsangi bálók és a ballagás. Karády Viktor és Valter Csilla így értékeli e szervezet tevékenységét és ideológiai elkötelezettségét: *„A Turulhoz tartozó ellenforradalmi és irredens szellemű testület térhódítása érthetően erős volt a »keresztény kurzus« időszakában alatt egy olyan intézményben, melynek diákjai szerény közhivatalnoki állások várományosaként többségükben a korabeli középosztályok társadalmi-ideológiai játéktérének jobboldalára szorultak.»*

A másik ifjúsági szervezet a Foederatio Americana Integra Corporatiója. 1929. november 12-én alakult meg Szegeden, jóllehet ennek az ifjúsági szervezetnek is voltak előzményei mind a Pedagógiumban, mind az Erzsébet Nőiskolában.

Mind a két főiskola hallgatói közül többen vettek részt a főiskolákon kívül szervezett Mária-Kongregációban, és a különféle amerikai coproráriók munkájában. Szegedre költözéskor szükségét látták annak, hogy a Főiskolának önálló szervezeti egysége legyen. Ez az ifjúsági szervezet politikailag kevésbé elkötelezett jellegű volt. Célkitűzése az ifjúság katolikus szellemű nevelése volt, a magyar katolikus újjászületés jelszavával. Elsősorban széles körű kulturális tevékenységet fejtett ki ez az ifjúsági szervezet. Szavalói, énekesi, zenészei a szegedi művelődési rendezvényeknek is gyakori szereplői voltak. A háborús viszonyok új feladatokat is előtérbe helyeztek: a vöröskeresztes gyűjtőmunka, a hadbavonultak hozzátartozóinak gondozása, sebesültjeinek megvendéglése, szórakoztatása, látogatása, véradás stb. Női tagozatának jelentős szerepe volt a szegedi katolikus nőmozgalom kifejlésében.

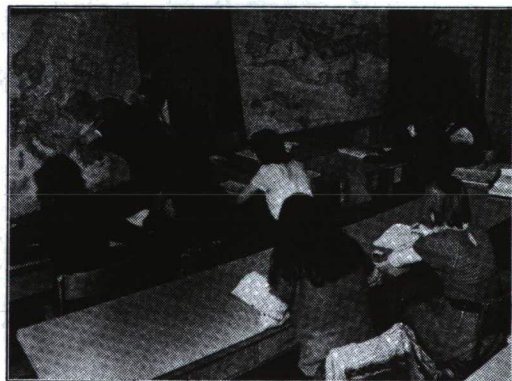
Az 1940/41-es tanévben hozták létre a *Főiskola Ifjúsági Hivatásszervezetet*, amely a Főiskola egész keresztény ifjúságát igyekezett összefogni, s a keresztény nemzeti eszmét, „a magyar sorsközösség tudatát” szolgálni. A Hivatásszervezet keretén belül diákszociális szakosztály is működött. A Hivatásszervezet lapja a *Sorsforduló* volt.

1939-ben szervezték meg a Főiskola cserkészcsapatát, az 533. sz. II. Rákóczi Ferenc elnevezéssel. Az 1939. október 1-én megalakult cserkészcsapat célja a polgári iskolák cserkészvezetőinek képzése volt. Ebben a történeti részben is külön kell szólni a gyakorlóiskola működéséről és a gyakorlati képzésről. A Gyakorló Iskola történetének 50 évét az 1979-ben megjelent könyv tartalmazza részletesen. A Szegedre helyezett Főiskola hallgatói az 1928/29-es tanévben négy szegedi polgári iskolában végezték gyakorlati tanításaikat. 1929 szeptemberére azonban elkészült – az eddig üresen álló telken – a Gyakorló Polgári Iskola épülete. Négy fiú és négy leányosztályt szerveztek, a kockudakációt csak a tanárképzésben érvényesítették. A fiú és leányosztályokat az épületben elkülönítették egymástól. Az első igazgató Szenes Adolf lett, őt követte Kratofil Dezső. A gyakorló iskola mindvégig eleget tett első igazgatója, Szenes Adolf célkitűzésének: *„Érdeklődést kell kelteniünk a tanítás gyakorlati problémái iránt, mert nálunk sajnos még mindig nagyon elterjedt az a vélemény, hogy a tanításhoz elég a tanítandó anyag ismerete, az ismeretközléshez nem kellenek külön törvények.”*

A Főiskola gyakorló iskolája rövid időn belül országos hírtívé vált, elsősorban a cselekedtető, munkáltató oktatási módszere révén. A gyakorló iskola igazgatói, tanári kara nagyon érzékenyen reagált a Magyarországon is jelentkező modern pedagógiai törekvésekre, az ún. reformpedagógiai irányzatokra, amelyek a megmerevedett, porosz szellemet képviselő herbarti pedagógiával fordult szembe. Ezeknek a modern irányzatoknak lett központja a Főiskola gyakorló iskolája. Országos híri szaktanáiraival egyedülálló tekintélyre, kisugárzó szerepre tett szert. A magyar pedagógia történetében nagy értéket képviselt és képvisel a gyakorló iskola igazgatójának szerkesztésében és a tanári kar kiadásában 1933-tól 1944-ig, 12 évfolyamban megjelent *Cselekvés Iskolája* című folyóirat. E folyóirat kiváló elméleti tanulmányaival, a modern munkáltató oktatást bemutató tanítási óravázlataival a polgári iskolák tanárainak adtak felbecsilhetetlen segítséget. Ugyanilyen célt szolgált a *Gyakorlóiskola Könyvtára* című sorozat, melynek első kötete 1928-ban jelent meg: Szenes Adolf *Az élet iskolája* címen.

A főiskolának, a háború után, az apácáktól örökölt és az utóbbi években azoknak visszaadott „B” épülete

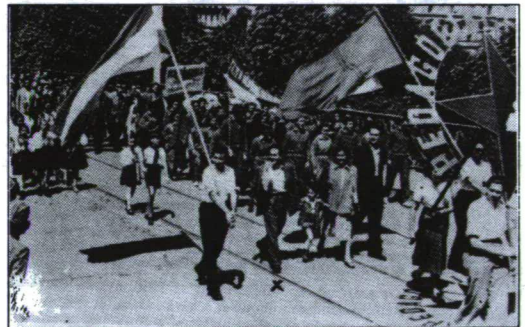
Egyetemes történeti szeminárium a Történettudományi Tanszéken

Az 1935-ös szervezeti szabályzat ismertetésekor már láthattuk, hogy az új szervezeti keretben is milyen nagy szerepet kapott a gyakorló iskola a tanárképzés folyamatában. A Főiskola tanárai rendszeresen látogatták a tanítási gyakorlatokat, tartottak előadásokat a gyakorló iskola tanárainak. A gyakorló iskola igazgatója az igazgatótanács és a főiskolai tanács tagja volt.

A képzési idő 4 évre történő felemelésével lehetővé vált az, hogy a gyakorlati képzés kiszélesedjen és elmélyüljön. A gyakorlati képzés 1928-ban kidolgozott rendje szinte teljesen Imre Sándor 1909-ben lefektetett pedagógiai elveinek megvalósítását jelenti. A gyakorlati képzés már a II. éven megkezdődött heti 1 órás hospitálással. Az új szervezeti szabályzat iktatja be a módszertani szemináriumot, melyet a gyakorló iskola szaktanárai vezettek. A jelöltek tanítása a III. évben kezdődött. Az előkészítés, megbeszélés az Imre Sándor által kidolgozott képzési rend szerint történt. Jelentős újítása volt az 1928-as gyakorlati képzési szabályzatnak – ismét Imre Sándor elgondolása alapján –, hogy a IV. évben a jelöltek egy héten át kapcsolódtak be a gyakorló iskola munkájába s ez idő alatt felmentést kaptak a főiskolai és az egyetemi órák látogatása alól.

A gyakorlati képzésnek ez a rendje 1945-ig, illetve 1947-ig érvényben maradt. Végül röviden szeretnék szólni az Apponyi Kollégiumról, a tanítóképzőintézeti tanárképzésről. Az első részben láttuk ennek történeti kialakulását. Célkitűzése és működésének pedagógiai alapelvei a Szegedre költözés után is változatlanok maradtak: a Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola legkiválóbb hallgatóinak képzése a tanítóképzőintézeti tanári munkára. A képzés módszere is változatlan: egy-egy jelölttel az Apponyi Kollégium szakvezető tanára egyénileg foglalkozik, egyéni ütem- és feladatterv és egyéni ellenőrzés alapján. Az Apponyi Kollégium működésével kapcsolatban is alakultak ki viták. Az 1928-ban megtartott III. Egyetemes Tanügyi Kongresszuson elhangzik olyan javaslat, hogy az Apponyi Kollégiumot válasszák le a Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolától és a képzést teljes egészében az egyetemen oktató tanárok vegyék át. A minisztérium azonban ezt a javaslatot nem fogadta el. A Főiskola Szegedre helyezését és az egyetemmel történt kooperáció kiépítésével kapcsolatban azonban szükségessé vált az Apponyi Kollégium újjászervezése is. A minisztérium 1929. június 18-án kelt rendeletével szabályozza az Apponyi Kollégium működését. A rendelet kimondja: a tanítóképzőintézeti tanárképzést az eddig alapelvek megtartásával az 1929/30. tanévtől kezdődően a szegedi egyetemmel és a szegedi tanárképző főiskolával kapcsolatosan egy évfolyamos intézmény alakjában a négy évre felemelt polgári iskolai tanárképzés fölé szervezi és azt a polgári iskolai tanárképző főiskolai igazgatótanácsának elnökének, valamint a főiskola igazgatójának, mint az Apponyi Kollégium felettes szerveinek vezetésére bízta. E rendeletben a változás az, hogy a képzési időt 1 évre csökkenti azaz az indoklással, hogy a polgári iskolai tanárképzés ideje 4 évre emelkedett. Nem kerül Szegedre az Apponyi Kollégium ének-zene, valamint a rajz szakos tanárainak képzése. A többi szak szakvezető tanárainak feladatát a szegedi egyetemi, illetve főiskolai tanárok látták el.

Az Apponyi Kollégiummal kapcsolatban is mozgalom indul már 1933-ban, hogy a tanítóképzőintézeti tanárok képzését helyezték vissza Budapestre. A Tanítóképzőintézeti Tanárok Országos Egyesülete két felterjesztést is küld a minisztériumba ennek érdekében. Mesterházy Jenő pedig így ír: *„Bármennyire is elismerjük a szegedi egyetem és a szegedi képzők kivá-*

Május elseje főiskolásokkal a Széchenyi téren 1952-ben

láságát, de az természetes, hogy az ország központjában lévő hasonló intézmények már csak felszerelésük nagyobb bőségénél fogva is jobban meg tudnak felelni a tanítóképzőintézeti tanárképzési hivatásnak.” Intézkedés azonban a helyzet megváltoztatására nem történik, s így az Apponyi Kollégium hallgatói szaktudományos elmélyült tanulmányaikat továbbra is az egyetemen, illetve a főiskolán végzik, gyakorlati tanításukat pedig a szegedi tanítóképzőintézetben. Jelentős intézkedés volt az, hogy – több évi vita után – az Apponyi Kollégium hallgatóinak az egyetem lehetővé tette a doktori cím megszerzését. Az Apponyi Kollégium utolsó hallgatói az 1948/49 tanévben fejezték be tanulmányaikat. Az 1947-ben létrehozott Pedagógiai Főiskolák mellé már nem szervezték meg a magyar tanárképzésnek ezt a kiváló intézményét.

(folytatása következik)

A hosszabbítás után

A Belvedere Meridionale, a szegedi tanárképző főiskola történészhallgatóinak lapja 1989 októberében – akkori agilis másodéves hallgatók és az új tanszékvezető (Dr. Szegfői László) törekvéseként – jelent meg első ízben. A szerény tartalmú és kiviteli lap első állandó rovata *Hajdani vármegyénk* címet kapott. A lap alapítása egybeesett a „rendszer váltásnak” nevezett történelmi folyamattal, annak jellegzetes felsőoktatási törekvéseként fogható fel. A magyar történetírás az 1980-as években újra felfedezhette magának Erdélyt, és a társadalmi, gazdasági és nemzetiségi szempontokból is nyomasztó, a magyarországi közvélemény egyre hangosodó tiltakozását kiváltó Ceausescu-féle rezsim a hallgató elődök figyelmét is az egykori Magyarország keleti területére irányította. Az első lapszámok rövid cikkei és a vármegyékkel foglalkozó rovat szinte kizárólag Erdély történetével foglalkoztak. A korai megyeleírásoknál a szerkesztők megelégedtek a Pallas- vagy Révai-lexikonok vonatkozó szócikkeinek kivonatos közlésével, azok szabatosabb ismertetéssé fogalmazásával. Az Annus Gábor főszerkesztésével 1991 végéig készült 11 lapszám a rovat ismertetőinek, az egy szem *Nyitra* megyéről írottat leszámítva, mindegyike a tágabb értelemben vett – a Partiumot és a Temesi Bánságot is magában foglaló – Erdély vármegyéiről készültek

(*Háromszék, Csíkszék, Udvarhelyszék, Hunyad, Marosszék, Ugocsa, Ung, Temes, Szabolcs, Torontál, Temes, Szatmár*).

A Belvedere második korszaka 1992 őszén kezdődött, amikor – mivel az első generáció időközben befejezte tanulmányait – új főszerkesztő (Nagy Tamás) és új szerkesztők (Jancsák Csaba, Farkas István és Hevesi István) vették át a folyóiratot. Munkaközösségük felfogása az volt, hogy a korábban szinte egyéni munkaként (Annus) készülő lapot valószínűsítően a történelem tanszék valamennyi évfolyamának szívügyévé tegyék. Már első lapszámukba (1992/IV. 1-2.) belekerült a lap készítését részletesebben bemutató hátsó kolofon, az érdeklődő hallgatóknak szóltak a nyilvános, tanszéken meghirdetett szerkesztőségi ülések és új munkatársakat keresett a lap első helytörténeti pályázata is. Törekvésük csak részben valósult meg. Egyrészt az újabb Belvederek (1993/V. 1-2., 1994/VI. 3-4.) jelentős formai és tartalmi fejlesztés mellett valóban megvalósították azt a tervet, hogy a lap minél több hallgató első publikálási fórumává váljék. Viszont a kimagasló tehetségű Farkas István idegösszeroppanásai, végül tragikus eltűnése, ill. Hevesi István passzivitása a szerkesztői teendők iránt, a szerkesztőséget gyakorlatilag Nagy Tamás és Jancsák Csaba párosára redukálta. Utóbbiak – nézeteltérésektől

korántsem mentes, ugyanakkor magas színvonalú – együttműködése az új kollégákat kényelmesebbé tette: cikkeiket határidőre leadták... és elégedetten fellapozták a kész újságot. Amit nagyon kevesen tudnak: a szerkesztői, korrektori, terjesztési munkálatok (később a tördelés is) 1992 és 1996 között teljességgel erre a két hallgatóra hárultak. Ez és a végesen növekvő nyomdaköltségek folytán a lap nem tudta tartani a rendszeres megjelenést.

Nagy Tamás 1994-ben fejezte be főiskolai tanulmányait, főszerkesztői utóda, Szegfű tanár úr egyetértésével, Jancsák Csaba lett. Az ő 1996 májusáig tartó főszerkesztősége a kétszemélyes szerkesztői munkaközösségben nem jelentett változást, hiszen – főmunkatársi tisztségben – kollégája továbbra is a szegedi egyetemen továbbtanuló Nagy Tamás maradt. Ahogy Jancsák Csaba hallgatói önkormányzati feladatai gyarapodtak, a szerkesztői munkában éppenséggel a lassacskán „örök Belvederéssé” váló Nagy Tamás részére történt arányeltolódás. 1996 tavaszán végül a harmadéves Döbör András és Kiss Gábor, valamint a másodéves Siket Zoltán mutatkoztak lehetséges utódokként, akikkel az őrségváltás megtörtént.

Négy év alatt Nagy Tamás és Jancsák Csaba főszerkesztőségével négy-négy lapszám készült, amelyek műhelynevüket mindig a címlap témája alapján kapták (*Turul, Kossuth, Szentkereszti, Merénylet! ill. Tisza, Gyűlölet!, Napóleon és Indulás!*). Összesen nyolc kiadvány jelent meg, szemben az első korszak bő két év alatti tizenegy számával. A tartalom, terjedelem, forma és példányszám fejlődése viszont megérte ezt az áldozatot. A folyóirat a magyarországi felsőfokú képzésben a hallgatói szakfolyóiratok sorában kiemelkedő produktum. A lap kapcsolata a szegedi és a többi hazai egyetem történészhallgatóihoz mindig is mintaszerű volt. Egyetemi diákok egész sora és több oktató is publikált a Belvedere hasábjain –, miközben a függetlenséget, a főiskolai történelemtanárképzés és a lap integritását, a Szegedi Történész-

hallgatók Egyesülete részéről többször megmutatkozó beavatkozási szándék ellenére is, sikerült megőrizni.

A történelem tanszéken megrendezett tudományos konferenciák előadásainak emlékkötetbe foglalására alapította meg a tanszék és a szerkesztők a Belvedere *Kiskönyvtár* sorozatát. A „normál” Belvederéktől nemcsak tartalmával, hanem méretével is eltérő különszámokból hat év alatt tíz készült (Mátyásról 1990-ben; Széchenyiről 1991-ben; Történetünk utolsó fél századáról 1991-ben; a tatárok kivonulásáról 1992-ben; Kossuth születési évfordulója alkalmából 1992-ben; Eperjessy Kálmánról 1993-ban; Benda Kálmánról 1994-ben; Kossuth halálának centenáriumán 1994-ben; 1995–96-ban, a honfoglalás millicentenáriumnál konferencia kiadvány és Szegfű-tanulmány) – míg a legutóbbi Gellért-konferencia és a *Honfoglalási emléknapok* – legnagyobb örömminkre – szükségszerű második kiadása a közeljövőben várható.

1992-ben az új szerkesztők megőrizték a Hajdani vármegyénk rovatot, és több új rovatot (*Egykori [és mai] tanáraink, Útinapló, Parthiscum, Ajánlat, Pihenő* stb.) hozták létre. A rövidebb dolgozatokat a *Referátumok* rovatban foglalták össze, de hamarosan a tematikus (egy-egy történelmi témával több szerző is foglalkozik) lapszámok szerkesztése került előtérbe. A szerkesztők kezdetben saját kutatási területükből (magyar vasúttörténet és rasszizmus-, antiszemitizmus-történet) szerkesztettek tematikus egységet, hogy aztán újabb összefoglalások (kelet-európai történeti földrajz, néprajz, Írország, Egyesült Államok) is készülhessenek.

A Hajdani vármegyénk című rovat sem maradhatott meg addigi formájában. A Turul-számtól a Szentkeresztiig Jancsák Csaba írt – a korábnál lényegesen nagyobb terjedelemben – *Pozsony, Bács-Bodrog és Abauj-Torna megyékről*. Ezután Nagy Tamás foglalta össze *Vas, Sopron, Tolna, Borsod és Zala* megyék

történetét. Ezen munkák során alakultak ki a lap megyetörténet-írásának hagyományai: múltidézés fél-egy ív terjedelemben a felhasználható monográfiák segítségével; betekintés a megye közéletébe korabeli lapok alapján; a földrajzi, népességi adatok alakulása. A szerkesztők nem folytatták az erdélyi sort, az újabb leírások valamely más cikkhez tagolódtak, illetve a dunántúli megyék bemutatásában mutatható ki egy másik következetesség. Ez a kettősség – a megyeleírás a lapszám más cikké(i)hez is tartozik, de az egymás utáni munkák földrajzi egységet is képeznek – jól bevált, és remélhetően a későbbi szerkesztők is eszerint folytatják a sorozatot.

Az európai és magyar múlt ábrázolásában egy másik történeti-földrajzi rovata a lapnak az *Útinapló*. A rovat egy miskolci gépészkarri egyetemista felvidéki útleírásával indult, a műfaj

klasszikusaihoz méltóan, 1994-ben. A szerkesztők hagyományos nyári túráiról készített írások is ebben a rovatban jelennek meg. Ezekben a cikkekben a szerző egyszerre próbálta elvégezni a felkeresett tájegység természeti, kulturális, történeti bemutatását és egy kirándulás eseményeinek pontos megörökítését.

Áttekintve a Belvedere Meridionale hétéves pályafutását a fejlődés vonala szépen megrajzolható. Az új szerkesztők számára szép és nehéz feladat lesz a lap hagyományainak és eddigi színvonalának megőrzése. Ugyanakkor elvárható tőlük, hogy a megtartani érdemes régi formák és keretek mellett számos új témával és szemlélettel gazdagítják majd a lap arculatát.

N. T.*

* * *

Kedves Hallgatók!

Hat év emlékeiből válogatok. Elöttem a kilencvenes tanévkezdés, a hangulatadó ópusztaszeri túrával, a történelem tanszék bemutatkozásával, amely azonnal érzékeltette, hogy itt másról, többről is lehet szó, mint egy hétköznapi felsőoktatási intézetben. Nekiünk a velünk együtt újonc, latint is tanító Tóthné volt a sztár, és a tanári elhivatottságával a passzívokat is mozgósító Sümegei. Szegfű tanár úr „monstre” péntek délelőtti előadása kellemes, szórakoztató kikapcsolódás volt néhány harsányabb csütörtöki éjszaka után. Kovács tanár úr a belgyógyászati

klinikáról szökött ki, hogy egy kölcsönvett órácskában belénk tukmálja a helytörténet mibenlétét. A „kulcs” Julika néninél volt.

A „nagyokat” utáltuk – gondolom, mindig, minden „kisebbségben” ott munkál a háttérbe szorítottság érzése. Jöttek azzal az „évbélás”, Batu Kán-féle ökörséggel, és ennek lényegét nagyjából az első szakestélyig nem nagyon érzékeltük. A Belvederek ott hánykolódtak a régi folyosó nagy asztalán, és nem szégyellem kijelenteni, hogy kemény magunk – Kovács Józsi, Király Ernő, Szebenyi Nándi, Jáger Szabi és jómagam – inkább a Tűt olvasta és szerkesztette akkoriban. A második év végén a felejthetetlen tatárjárás-

* Munkatársunk 1996 tavaszán a JATE BTK Új- és Legújabbkori Magyar Történeti Tanszékén működő Gulyássy Tivadar Országismereti Önképzőkör számára készítette folyóiratunk történetének rövid összefoglalását.

konferencia rázta össze a négy évfolyamot, és ebben a mi elnöiesedett, visszahúzódó évfolyamunk helyett az akkori elsősök vitték a prímet.

A 92. őszi Belvedere „hatalomátvétel” felettébb időszzerű volt. Régi barátom, Jancsák Csaba és évfolyamából a felejthetetlen Farkas István és Hevesi „Sztív” – remek kvartett lehettünk volna hosszabb időre is... Nem így történt. Egy év elteltével kettesben maradtunk. A nagyfiú Nyerges Zsolt volt, a mi tartalmi reformjainkhoz ő adta az akkor újszerű, általános tetszést arató formát. A szerkesztői teamből az évek során szerzői team lett, a hagyományos Mojó-beli estéken csak a cikkeket osztottuk ki és szedtük össze, a többi munka néhány átvirrasztott, vörösboros éjszakára maradt. Talán csak Majzik Andi a Parthiscummal csinált önálló rovatot, és a legutóbbi időben Döbörék, leendő utódaink. A „néprajzosító” vonal megfenekelett néhány

referátum közlésével, és ez biztos, hogy nem rajtunk múlt.

A Belvedere intézmény lett a tanszéken. A Hallgatói Önkormányzat támogatását és a tanszék anyagi kereteit a lap számára kellett mozgósítani. Ugyanakkor az egyre poszúsabb kiadványokkal a tanszék gazdagodott. A folyóirat lett a hallgatók első igényes publikálási lehetősége, és a tanszék doyenjei számára – most már szomorúan látjuk – az utolsó.

A távozás az érkezésnél is időszzerűbb. A Belvedere nem követheti az Aetas útját, nem válhat hallgatói szakfolyóiratból a publikálási lehetőség után sóvárgó pályakezdő tanártörténészek átmentésévé! És bár a tragikus felsőoktatási integráció aligha kiméli meg lassan százhuszonöt éves Főiskolánkat, a Belvedere, a főiskolai szintű történészhallgatók lapja a majdani Univerzitásban is irigylendő példa maradhat.

Otthoni magányomból:

Nagy Tamás

Apácák, lovagok, udvarhölgyek

A Belvedere szerkesztőinek tornagyakorlata (A felvételek az 1992 áprilisában megrendezett Tatárjárás-konferencián készültek.)